

Stenbock 1709 lägger till dramatik och svekfulla fiender i berättelsen om kriget, så är det talande att exemplet inte är hämtat från en tacksägelsestext, utan från en text som i samband med den danska invasionen i Skåne avsåg att mobilisera för att möta hotet mot fäderneslandet.

En invändning mot denna väl genomförda studie är att det jämförande perspektivet låser fast läsaren vid Sverige och Frankrike. Ett analytiskt fokus på en av dessa stormakter, med utblickar mot en större allmäneuropeisk kontext, hade paradoxalt nog kunnat ge studien mer bredd. Förståelsen av fenomenet hade också kunnat fördjupas om materialet satts i ett längre tidsperspektiv: tacksägelser och triumfer var ingenting nytt i 1600-talets Europa, och de skulle återkomma i ständigt nya former och historiska kontexter.

Stockholms universitet

MARTIN KJELLGREN

Sofia Ling, *Konsten att försörja sig: Kvinnors arbete i Stockholm 1650-1750* (Stockholm: Stockholmia förlag 2016). 269 s.

Med utgångspunkten att historien är något som tillverkats, inte blott ägt rum, är historieskrivning i allra högsta grad en produktiv övning. Historikerns uppgift att kritiskt granska vilken historia som har skrivits och hur kunskapsluckor har fyllts ut kan därför aldrig anses fullbordad då forskning som bygger vidare på etablerade narrativ kan vara rent vilseledande. Att söka spåra rötterna till 1800-talets könsseparatistiska ideologi i tidigare sekel är en sådan fallgrop som har resulterat i forskning som har förbisett de specifika dragen i föregående perioder. Denna vilja till kontinuitet har lett till ett åsidosättande av forskning om andra möjliga sociala struktureringar och diskursiva förskjutningar mellan manligt och kvinnligt över tid. Det har saknats kunskap om kvinnors och mäns arbete under tidigmodern tid och Sofia Lings bok är ett bidrag till att nyansera föreställningen om den genusarbetsdelning som etablerats i historieskrivningen, där kvinnor traditionellt har knutits till den reproduktiva hushållssfären medan män har sammankopplats med yrkesarbete.

Studien behandlar Stockholm under tidigmodern tid. Problemet med den brist på data som försvårar forskning på området löser Ling genom att studera suppliker skrivna av kvinnor i huvudsak ställda till Stockholms handelskollegium, men även besvär ur andra lokala myndigheter och instanser i vilka kvinnor vädjade om tillstånd att arbeta inom olika näringar. Boken behandlar två övergripande frågor: vad kunde kvinnor som levde i den ti-

digmoderna staden arbeta med och hur organiserade de sitt arbete samt hur uppfattade de och sökte påverka sina möjligheter till arbete och försörjning?

Den förindustriella tidens genomreglerade marknad och skrånas betydelse för kvinnors försörjningsmöjligheter aktualiserar formella strukturer såväl som informella praktiker som speglade den verklighet som kvinnorna levde i. Ling har studerat hur berättelserna byggts upp, vilka argument som lyftes fram i syfte att få gehör samt vilka förväntningar som fanns inbyggda i supplikerna. I fokus står således språkets betydelse och hur det har förändrats över tid. Ling ser hur kvinnorna i källmaterialet argumenterar utifrån ekonomiska behov av arbete för att försörja familjen. Kvinnornas inlagor baseras ofta på försörjning som argument snarare än det mer manligt konnoterade begreppet arbete. Att kvinnorna i supplikerna åberopar försörjningsargument ställer således uppfattningen om män som huvudförsörjare på ända. Utifrån sin undersökning visar Ling på det missvisande med att i generella drag klassa kvinnors arbete som binäring och hon menar att det bidrar till en oriktig beskrivning av vanliga människors levnadsbetingelser. Som bokens titel indikerar, visar Ling på de strategier som kvinnorna använde sig av i besvären, de kan konsten att ordna sin försörjning. Passivitet omvandlas till aktivitet, maktlöshet till kontroll, när det visar sig att kvinnors arbete varken var marginaliserat, illegalt eller temporärt under perioden 1650–1750.

Den temporal dimensionen, förändring över tid, visar sig vara obetydlig. Ling går emellertid bortom denna och undersöker platsens betydelse för arbetes organisering. Platsen, den rumsliga dimensionen, har givetvis också den en historia. Här begränsas emellertid intresset till fysiska byggnader. Hur såg kvinnorna som besvärade sig på sina arbetsinsatser i förhållande till det som de uppfattade som sina hushåll och vad säger det oss om de villkor under vilka dessa kvinnor arbetade? De oppositioner mellan olika platser som kommit att prägla synen på genusarbetsdelning nyanseras av Ling men en fördjupning i frågan kring platsens betydelse, om platsen som samhällets och ekonomins rumsliga organisering hade varit intressant.

Vad som öppnas upp är frågan kring rumsliga dikotomier, inte minst privat/offentligt, något som kommit att påverka vårt sätt att uppfatta rummet. Om hushållet har betraktats som kvinnornas primära sfär så påverkar det historieskrivningen, inte minst när det gäller hierarkiska förståelser av platser och hur företeelser omarrangeras rumsligt över tid, men ofta har denna historieskrivning kommit att förbli oantastlig, förgivettagen. När en utsaga utmanar en etablerad norm framträder normen tydligt. Den etablerade historieskrivningen som Ling utmanar synliggör normen kring genusarbetsdelning och bryter därmed upp ett linjärt narrativ. Frågor som detta väcker är vad som har gjort vissa framställningar mer framgångsrika än andra samt vad de exkluderar och avgränsar sig mot. En ökad kunskap

om kvinnors och mäns arbete kan synliggöra skillnadsskapande utifrån kön samt vilka möjligheter och hinder till arbete som detta har konstituerat.

Som källa betraktat utgör supplikerna ett intressant material som ger ny information angående kvinnors arbete under tidigmodern tid, emellertid är materialet tydligt förknippat med klass då det i huvudsak rör det borgerliga samhällsskiktet. En tydligare problematisering kring detta och ett tillerkännande av heterogeniteten i kategorin kvinna hade undersökningen vunnit på. Det kan vara frestande att i konfrontationen med dominerande historio-grafiska framställningar skriva fram ett korrektiv, en i något avseende bättre historia, dock måste varsamhet iakttas så att ett heltäckande narrativ inte endast ersätts av ett annat.

Stockholms universitet

STINAMALMÉN

Magnus Andersson, *Den europeiska varu- och kreditmarknaden under 1700-talet: Handel och sjöfart med Göteborg som utgångspunkt* (Möklinta: Gidlunds förlag 2016). 194 s.

De tidigmoderna handelshusen och handelsmännen hade många hinder att ta sig runt för att kunna bedriva sin verksamhet. Krig, kriser, merkantilistisk regleringspolitik, höga skatter och avgifter, osäkra sjövägar, dålig tillgång till krediter, smuggling, kapning, var några av de realiteter som 1700-talets verkamma inom utrikeshandel var tvungna att anpassa sig till. I Magnus Anderssons *Den europeiska varu- och kreditmarknaden under 1700-talet* undersöks möjligheterna till att bedriva utrikeshandel. Fokus läggs på andra halvan av 1700-talet i Göteborg med två handelshus som fallstudier.

Andersson ställer ett flertal forskningsfrågor, såsom vilka varor som var viktiga i Göteborgs utrikeshandel över perioden, vilka komparativa fördelar Göteborg hade jämfört med andra europeiska hamnar, vilken roll handels-husen och specifika handelsmän spelade, samt hur utrikeshandeln kunde finansieras. Till hjälp för att besvara frågorna används särskilt begreppen *Gateway* och *Cashless Payments*. *Gateway* har forskare använt för att knyta an ett regionalt perspektiv på internationell handel, där det blir viktigt vilket *hinterland* och *foreland* (ungefär "inland") som är kopplat till hamnen där export- och importvaror flödar in och ut. Med *Cashless Payments* menas betalningsmöjligheter som inte är bundna till fysiska mynt och sedlar. Andersson tar upp flertalet betalningsmedel och finansieringsätt (bland annat statliga och privata diskonter), men fokuserar framförallt på att beskriva och analysera hur växlar användes för att finansiera utrikeshandeln. En av bo-